

Εὐχές τῶν Κατηχουμένων (Εὐχή διὰ Προσφωνήσεως, Συναπτή)· Πόσοι προσεύχονται παράλληλα καὶ ταυτόχρονα; Ἀναφορές Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ περί Προσευχῆς στήν Λειτουργία

Παν. Δ. Παπαδημητρίου, α' έκδοσις, 22/7/2024

**Ἡ Παράδοσις τῶν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχῶν,
ἀναδεικνύει τὴν Παράδοσιν τῶν Μυστικῶν Εὐχῶν τῆς Λειτουργίας.**

Ἡ Εὐχή διὰ Προσφωνήσεως ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων (Κατηχούμενα), καὶ ἡ ἀνάλυσή της ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο (+407), εἶναι στήν οὐσία ὁ «ὁδηγός» γιὰ τὴν παράδοσιν τῶν Συναπτῶν Εὐχῶν. Σήμερα ἔχει ὡς ἑξῆς·

Ὁ Διάκονος· *Εὐξασθε οἱ κατηχούμενοι τῷ Κυρίῳ.*

Πῶς ἐννοεῖ ἡ προσφώνηση νὰ προσευχηθοῦν οἱ Κατηχούμενοι; Ἐκφώνως; Φυσικά ὄχι. Ἐννοεῖται, καθ' ἑαυτόν, ἐν σιγῇ, μυστικῶς, κατὰ διάνοιαν, μέσα τους, ἄνευ ἐξωτερικῆς φωνῆς,¹ βλ. [ΠΠ7], [ΠΠ8]. — Αὐτὴ εἶναι προσφώνησις τοῦ Διακόνου πρὸς τοὺς παρισταμένους Κατηχούμενους γιὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ἄρα ἄνευ *Κύριε ἐλέησον*.

Οἱ Κατηχούμενοι προσεύχονταν καὶ ἐν σιγῇ, κατὰ διάνοιαν, καὶ στὰ πρῶτα χρόνια γονατιστοί.² Παράλληλα, ὡς δείχνει ἡ ἐπόμενη προσφώνησις πρὸς τοὺς πιστοὺς, καὶ οἱ πιστοὶ προσεύχονται γιὰ τοὺς κατηχούμενους,³ ἐν σιγῇ, κατὰ διάνοιαν.⁴

¹ Εἰσελθόντες εἰς τὸ ταμιεῖον τῆς καρδίας τους, καὶ κλείοντες τὴν θύραν τῶν περισπασμῶν, τῶν κοσμικῶν φροντίδων, καὶ τῶν ματαίων λογισμῶν, ἄλλιώς θὰ γίνῃ χάβρα Ἰουδαίων, καὶ ἂν ἔχουν τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρεσκείας καὶ ἐπιδείξεως, μείζονα κατὰκρισιν τῶν ὑποκριτῶν θέλουν λάβει.

² R.F. Taft, *The Great Entrance*, OCA 200, Roma, 1975, σ. 314.

³ R.F. Taft, *The Great Entrance*, ὁ.π., σ. 314.

⁴ Βλ. «Εὐξασθε, οἱ κατηχούμενοι. Καὶ πάντες οἱ πιστοὶ κατὰ διάνοιαν ὑπὲρ αὐτῶν προσευχέσθωσαν, λέγοντες· Κύριε ἐλέησον.» [PG 1, 1076]. Καὶ ἀλλοῦ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι: «ἐστῶτος παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ προσευχομένου ἡσύχως» [PG 1, 737].

Ὁ Διάκονος· Οἱ πιστοί,⁵ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων **δεηθῶμεν**,⁶ ἵνα ὁ Κύριος αὐτοὺς ἐλέησῃ.

Οἱ Χοροὶ ἐναλλάξ (ἀρχομένου τοῦ α'). Κύριε, ἐλέησον.

Ὁ Διάκονος· Κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Ὁ Διάκονος· Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης.

....

Στὶς Ἀποστολικὲς Διαταγές, ἡ πρώτη αἵτησις εἶχεν ὥς·

Οἱ πιστοὶ⁵ **κατὰ διάνοιαν**⁷ ὑπὲρ αὐτῶν [τῶν κατηχουμένων] προσευχέσθωσαν, λέγοντες·
Κύριε ἐλέησον.⁸

Τί ἀκριβῶς ἔχομεν ἐδῶ στὰ Κατηχούμενα; Πόσοι προσεύχονται **ταυτόχρονα, παράλληλα;**

Ἔχομεν:

α. τοὺς Κατηχουμένους ποὺ προσεύχονται ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐν σιγῇ, μυστικῶς, κατὰ διάνοιαν, δηλ. μέσα τους, ἄνευ ἐξωτερικῆς φωνῆς,

β. τὸν Διάκονον ποὺ ἀναγινώσκει (ἐκφώνως) τὴν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὴν [ΠΠ7], [ΠΠ8] (ἦτοι τὰ Διακονικά),

⁵ Στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ἡ προσφώνησις ἔχει ἄνευ τοῦ «Οἱ πιστοί», δηλ. «Ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων ἐκτενῶς δεηθῶμεν». Ἐπειδὴ ὅμως, διὰ τὴν λήθην, καὶ τὴν χλιαρότητα, ἔπρεπε νὰ τονιστεῖ ὅτι μαζί με τοὺς Ἱερεῖς, ταυτόχρονα καὶ οἱ Πιστοὶ ἔπρεπε νὰ προσευχηθοῦν γιὰ τοὺς Κατηχούμενους (οἱ μὲν μετὰ τῶν Ἱερατικῶν Εὐχῆς, οἱ δὲ μετὰ τῶν Προσφωνήσεως Εὐχῆς), προστέθηκε καὶ τὸ «Οἱ πιστοί» ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή, γιὰ νὰ ὑπενθυμίσει στοὺς Πιστοὺς ὑπὲρ τῆς τῶν Κατηχουμένων Προσευχῆς.

—Λέει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: «Οὐ γὰρ δὴ τοῖς τοίχοις ὁ διάκονος λέγει· Δεηθῶμεν ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων. Ἀλλὰ τινες οὕτως εἰσὶν ἀνόητοι καὶ βλαβεροὶ καὶ διαλελυμένοι, ὥς μὴ μόνον ἐν τῷ καιρῷ τῶν κατηχουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν πιστῶν ἐστάναι καὶ διαλέγεσθαι.» [PG 61, 404].

—Βλ. ὑποσ. 6, 8.

⁶ Ὁ Διάκονος, σύμφωνα μετὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, τὸ «Δεηθῶμεν» τὸ λέει **καὶ γιὰ τὸν Ἱερέα καὶ γιὰ τὸν πιστὸν Λαόν**. Βλ. παρακάτω.

⁷ δηλ. καθ' ἑαυτόν, ἐν σιγῇ, μυστικῶς, κατὰ διάνοιαν, μέσα τους, ἄνευ ἐξωτερικῆς φωνῆς.

⁸ Βλ. [PG 1, 1076], ἐπίσης τὰ ἄρθρα μας· **Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν**, [PDF], καὶ· **Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχὴν**, [PDF].

γ. τοὺς Πιστοὺς ποὺ προσεύχονται ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων λέγοντες καὶ αὐτοὶ ἐν σιγῇ, μυστικῶς, μέσα τους, κατὰ διάνοιαν, τό *Κύριε ἐλέησον*,

δ. τοὺς Ἱεροψάλτας ποὺ ψάλλουν λιτῶς⁹ τό *Κύριε ἐλέησον*, καί

ε. τὸν Ἱερέα ποὺ ἐπεύχεται μυστικῶς,¹⁰ τὴν Ἱερατικὴν του Εὐχὴν ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων.⁶

Ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ὁ μὲν Διάκονος καὶ ὁ Ψάλτης ἐν φωνῇ, οἱ δὲ Κατηχούμενοι, ὁ πιστὸς Λαός, καὶ πρὸ παντὸς ὁ Ἱερεὺς ἐν σιγῇ, διὰ τὸ μυστικὸν τῆς Προσευχῆς.¹¹

Ἄρα προσεύχονται ταυτόχρονα, παράλληλα, πέντε (5) ἐκκλησιαστικὲς τάξεις, Κατηχούμενοι, Πιστοί, Ψάλτες, Διάκονος, Ἱερεὺς.

Ὅτι παράλληλα, ταυτόχρονα, ὁ Ἱερεὺς προσεύχεται μυστικῶς τὴν Ἱερατικὴν του Εὐχὴν,¹² καὶ ὁ Διάκονος ἐκφώνως τὴν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὴν πρὸς τὸν πιστὸν Λαόν, ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα, καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχαιότερο σωζόμενο Λειτουργικὸ χειρόγραφο (8^{ος} αἰ.), τὸ ἀντίγραφο Κωνσταντινουπολίτικου Ἐπισκοπικοῦ Εὐχολογίου, Barb. Gr. 336, ποὺ λένε στίς διατάξεις τους, καὶ ἔχουμε ἀναλύσει ἐκτενῶς σὲ ἄρθρο μας μὲ πλῆθος ἀναφορῶν:

⁹ Τὸ *Κύριε ἐλέησον* ψάλλεται μετὰ μέλους μόνον σὲ πανηγύρεις.

¹⁰ Ἦτοι *μὴ εἰς ἐπήκοον*, δηλ. σιωπηλῶς ἢ ἂν δὲν μπορεῖ, τότε χαμηλοφώνως (καὶ γιὰ νὰ μὴν κοροϊδεύουμε μὲ πρόσχημα τὸ «χαμηλοφώνως») μακρὰν ἐννοεῖται τοῦ μικροφώνου, καὶ προπαντὸς μὴ ἐπικαλύπτων ἀκουστικῶς τὸν παραδοσιακὸν Ἱεροψάλτην (αὐτὸν ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν Λειτουργικὴν Παράδοσιν), διότι ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως εἶναι δύσκολο νὰ προσέξει δύο ἀνθρώπους ὁμιλοῦντας ταυτοχρόνως. Ἄλλο ἂν - ψάλλοντος τοῦ Ἱεροψάλτου - ἀκούγονται «ἀσθενῶς» οἱ Εὐχὲς χωρὶς ὅμως «ἐπιτηδεϊότητα» (π.χ. ἀκουσίως λόγῳ τῶν μικροφώνων τοῦ Ἱεροῦ – ποὺ καλὸ θὰ εἶναι νὰ ἀνοίγουν μόνον στίς Ἐκφωνήσεις, ἢ λόγῳ μικροῦ ναοῦ, ἢ λόγῳ ὅτι μερικοὶ ἱερεῖς πρέπει νὰ ἐξωτερικεύσουν τὴν φωνή τους γιὰ νὰ ἐννοήσουν τι). — «ἐπιτηδεϊότητα» = νὰ περιμένω νὰ τελειώσει ὁ ψάλτης γιὰ νὰ πῶ τίς Εὐχὲς (τὸ ὁποῖον εἶναι νεωτερισμός) εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ἢ νὰ δασκαλέψω τὸν Ἱεροψάλτη νὰ πράξει οὕτως ἢ ἄλλως (ἀντίθετα μὲ τὴν Παράδοση) γιὰ νὰ ἀκούγονται οἱ Εὐχὲς στὸν λαόν· *τέτοια παράδοση, τέτοιες πρακτικὲς δὲν παρελάβαμε ἀπὸ τοὺς Πατέρες μας* («Ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν»).

¹¹ Ὁ θεμελιώδης λόγος τοῦ Κυρίου γιὰ τὴν Προσευχὴ, καὶ τὸ θεμέλιον τῆς Λειτουργικῆς Παραδόσεως, εἶναι ὁ ἐξῆς: «Καὶ ὅταν προσεύχη, οὐκ ἔση ὡς οἱ ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ», Ματθ. ζ' 5-6.

¹² Ὁ Παναγιώτης Ν. Τρεμπέλας (γιὰ τίς Εὐχὲς τῶν Ἀντιφώνων βέβαια) λέει: «ἐκάστη εὐχὴ ἀνεγινώσκετο πιθανότατα, ὡς καὶ σήμερον, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συναπτῆς», Παν. Ν. Τρεμπέλα, Αἱ Τρεῖς Λειτουργίαι – κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας, ἐκδ. Σωτήρ, 1997, σ. 27. Συναπτές, εἶναι οἱ διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὲς τοῦ Διακόνου.

«Ποιούντος του Διακόνου την Εύχήν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχήν.»

Γιὰ περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. τὸ σχετικὸ μας ὁμώνυμο ἄρθρο.¹³

Ὁ Ἰωάννης Φουντούλης δυστυχῶς συκοφαντεῖ αὐτὴν τὴν ἀναγραφὴ τῶν ἀρχαίων πρώτων χειρογράφων Εὐχολογίων ποὺ σώζονται ἕως καὶ 1200 ἔτη πρὶν (!), ὡς *φθορά*,¹⁴ ἐνῶ αὐτὴ εἶναι ἢ ὄντως ἀρχαία Παράδοσις (!), ποὺ ἀργότερα θὰ δοῦμε καταγράφεται ἀκόμη καὶ 1600 ἔτη πρὶν, ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο.

Λέει δηλ. ὁ Φουντούλης: «Βαθμηδὸν ὅμως οἱ διακονικὲς αἰτήσεις ἀναπτύσσονται, ἐνῶ παράλληλα ἀρχίζει νὰ ἐπικρατεῖ ἡ μυστικῶς ἀνάγνωση τῶν Εὐχῶν. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ διάκονος λέγει τὰ αἰτήματα τῆς προσευχῆς, ὁ ἱερεὺς ταυτοχρόνως λέγει τὴν εὐχὴ καὶ μένει μόνον ἡ ἐκφώνηση γιὰ νὰ κατακλείσει εὐχὴ καὶ διακονικὰ συγχρόνως. Ἦδη σὲ δύο σημεία τῶν λειτουργιῶν τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου κατὰ τὸ Βαρβερινὸ Εὐχολόγιο 336 ἔχουμε τὶς πρώτες μαρτυρίες γιὰ τὴ φθορά [sic] αὐτῆς.¹⁴ Τὰ διακονικὰ δὲν περιέχονται στὸ κείμενο τῶν λειτουργιῶν, ἀλλὰ στὴν εὐχὴ πρὸ τοῦ Πάτερ ἡμῶν καὶ στὴν εὐχὴ «μετὰ τὸ πάντας μεταλαβεῖν» μαρτυρεῖται ὅτι, ἐνῶ ὁ διάκονος ἔλεγε τὴν «εὐχήν» (τὴ συναπτὴ τοῦ δηλαδή), ὁ ἱερεὺς «ἐπεύχεται»: «Καὶ τοῦ διακόνου ποιούντος τὴν μέσην εὐχήν, ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς. “Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σώζειν...”», «Καὶ μετὰ τὸ πάντας μεταλαβεῖν, λέγοντος τοῦ διακόνου τὴν εὐχήν, ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς. “Εὐχαριστοῦμέν σοι...”». Πιὸ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῶν διακονικῶν καὶ τῆς εὐχῆς πρὸ τοῦ Πάτερ ἡμῶν στὴ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου: «Ὁ διάκονος. “Πάντων τῶν ἁγίων”. Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς

¹³ Βλ. τὸ ἄρθρο μας: [Ποιούντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχήν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχήν](#), [PDF].

¹⁴ Τὸ ὀρθόδοξον κριτήριον τῆς Λειτουργικῆς Παραδόσεως εἶναι τὸ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας: «Ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν». Αὐτὸ ποὺ ὁ Φουντούλης καλεῖ τάχα *φθορά*, φυσικὰ δὲν εἶναι φθορά, ἀλλὰ εἶναι ἢ ὄντως ἀρχαία Παράδοσις, ποὺ παρελήφθη, ἔφτασε ζῶσα ὡς τὶς ἡμέρες μας, καὶ ποὺ ὑπῆρχε ἀκόμη καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ φυσικὰ πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Εἶναι δυνατόν, ἢ συγκεκριμένη τάξις τῶν ἀρχαίων Λειτουργικῶν Χειρογράφων Εὐχολογίων, ἀκόμη καὶ τοῦ ἀρχαιότερου σωζόμενου Λειτουργικοῦ Χειρογράφου, ἀντιγράφου Ἐπισκοπικοῦ Κωνσταντινουπολίτικου Εὐχολογίου, νὰ συκοφαντεῖται ὡς *φθορά*, 1200 χρόνια μετὰ (!), ὅταν περάσανε τόσο αἰῶνες στὴν Ὁρθοδοξία, ὅταν δὲν ὑπάρχουν οὔτε τὰ ἀμέσως ἀρχαιότερα αὐτοῦ Εὐχολόγια πρὸς σύγκρισιν; Καὶ θὰ δοῦμε παρακάτω, ὅτι ὄντως ἔσφαλλε ὁ Φουντούλης, καθότι θὰ δοῦμε ὅτι καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, 400 ἔτη πρὸ τοῦ Βαρβερινοῦ κώδικος (!) ἀναφέρει αὐτὴν τὴν τάξιν, ποὺ φυσικὰ ἦταν στὴν Ἐκκλησία καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἅγιον!

“Σοὶ παρακατατιθέμεθα...”. Ὁ διάκονος. “Ἀντιλαβοῦ. Τὴν ἡμέραν πᾶσαν.” Ὁ ἱερεύς. “Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς...”.¹⁵

Ὅμως ἡ ὄντως ἀρχαία Παράδοσις ποὺ προαναφέραμε ὑποστηρίζεται ἐκκωφαντικῶς καὶ ἀπὸ τὸν Ἅγιό μας Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, Ἀρχιεπίσκοπο (Πατριάρχη μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα) Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ἀναίρεσιν τοῦ Ἰωάννου Φουντούλη, ὅπου λέει ὁ Ἅγιος.¹⁶

«Τὸ γὰρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν λαὸν συντελοῦσιν. Ὅταν γὰρ εἴπῃ, Στῶμεν καλῶς, δεηθῶμεν, πάντας, εἰς τὴν εὐχὴν παρακαλεῖ [ἐννοεῖται ὁ Διάκονος]. Εἶτα ἀρχόμενος τῆς εὐχῆς [ὁ Διάκονος] φησιν...»

Καὶ αὐτὸ παραβλέπεται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Φουντούλη, ποὺ θεωρεῖ ἐσφαλμένως ὅτι οἱ Συναπτές (τὰ Διακονικά) ἀπευθύνονται μόνον πρὸς τὸν πιστὸν Λαόν, καὶ ἓνα δεύτερο σφάλμα (βλ. καὶ παραπάνω), εἶναι νὰ θεωρεῖ τὴν Εὐχὴ τοῦ Ἱερέως ὅτι τάχα λέγεται μετὰ τὴν τοῦ Διακόνου (τὴν θεωρεῖ ἐν σειρᾷ, στὴν σειρά, καὶ ὄχι παράλληλα-ταυτόχρονα ὅπως εἶναι τὸ σωστό, ὅπως ἔχει ἡ ἀρχαία παράδοσις). Θεωρεῖ ὅτι ἡ διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὴ τοῦ Διακόνου «εἰσάγει», εἶναι εἰσαγωγή τῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι αὐθαίρετος, λανθασμένη καὶ ἀντι-παραδοσιακὴ ἀντίληψις.

Γιὰ παράδειγμα, καίτοι ἀναφέρει γιὰ τὸν Διάκονο, ὅτι:

«Ὁ ρόλος τοῦ Διακόνου στὴ θεία λατρεία εἶναι μέ πολλή σοφία καθορισμένος. Ἐκτελεῖ χρέη τελετάρχου πρὸς δύο κατευθύνσεις [πολλάκις ταυτοχρόνως]¹⁷. πρὸς τὸ λαὸ καὶ πρὸς τὸν ἱερέα»,¹⁸

ἐντούτοις, ἐν προκειμένῳ, μπέρδενε τὴν Ἐκκλησίαν μας, μὲ τίς ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις του περὶ τῶν Μυστικῶν Εὐχῶν (ποὺ ἀνταναντλοῦν καὶ στὰ Διακονικά):

¹⁵ Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς ἀπορίας, δ' τόμος, ἐκδ. α', Ἀποστολικὴ Διακονία 1994, #410, σ. 29.

¹⁶ [PG 61, 399].

¹⁷ Τὰ ἐντὸς ἀγκυλῶν εἶναι δική μας προσθήκη-ἐπεξήγηση.

¹⁸ Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς ἀπορίας, δ' τόμος, δ.π., #482, σ. 263.

Στὴν ἀπάντησίν του #558 λέει: «Τὰ διακονικά ἀπευθύνονται πρὸς τὴν προσευχόμενη κοινότητα.»¹⁹ Παρομοίως λέει καὶ στὸ #571: «περιλαμβάνει τὴν μεγάλη ἐκτενὴ, τὰ κατηχούμενα καὶ τίς δύο εὐχές τῶν πιστῶν μέ τίς μικρές συναπτές πού τίς εἰσάγουν», καὶ «Τὰ διακονικά (ἐκτενὴς, κατηχούμενα καὶ συναπτές) ἀπευθύνονται πρὸς τὸ λαό».²⁰

Ἄλλου γράφει πάλιν ὁ Φουντούλης ἐρχόμενος σὲ πλήρη ἀντίθεση μετὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καταλαβαίνουμε τὸ ἐσφαλμένον τῶν συγκεκριμένων ἀντιλήψεων καὶ θεωριῶν του:

«Ὁ εὐχόμενος δὲ ἱερεὺς, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀποσπᾶσθαι καὶ ἀνεξαρτητοποιήθηκε ἀπὸ τὴν λατρεύουσα κοινότητα, ἀφοῦ κατὰ τὴν ὥρα τῶν διακονικῶν ἢ ψαλμωδίας τῶν ἀντιφώνων καὶ τοῦ τρισαγίου διαβάζει²¹ τίς εὐχές... »²²

Δηλ. ὁ Φουντούλης θεωρεῖ καὶ φρονεῖ ὅτι ἀποσπᾶται καὶ ἀνεξαρτητοποιεῖται ὁ Ἱερεὺς ἀπὸ τὴν λατρεύουσα κοινότητα (ἀπὸ τοὺς Πιστοὺς δηλαδή), ὅταν κατὰ τὴν ὥρα τῆς διὰ Προσφωνήσεως Εὐχῆς (Διακονικά), συμπροσεύχεται καὶ αὐτὸς μαζί μετὰ τὸν Λαόν (μετὰ τὴν δική του φυσικὰ Ἱερατική Εὐχή)!

Αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία δὲν εἶναι οὔτε Ἐκκλησιαστική, οὔτε Πατερική.

Δηλ. μετὰ τὴν τὴν λογική, ὅσοι Πιστοί, μυστικῶς, κατὰ διάνοιαν, μέσα τους, ἀφανῶς, κάποια στιγμή ὁ καθένας, καὶ γιὰ κάποιον ἀνεξάρτητο χρονικὸ διάστημα ἢ καὶ διαστήματα, παρακολου-

¹⁹ Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς ἀπορίας, ε' τόμος, ἔκδ. α', Ἀποστολικὴ Διακονία 2003, #558, σ. 222.

²⁰ Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς ἀπορίας, ε' τόμος, δ.π., #571, σσ. 282, 284.

²¹ Ἐνα σφάλμα μερικῶν, εἶναι ὅτι θεωροῦν τίς Εὐχές ὡς ἓνα κείμενον γιὰ διάβασμα. Δὲν εἶναι ἔτσι ὁμῶς. Οἱ Εὐχές εἶναι Προσευχὴ τῶν Ἱερέων, καὶ δὲν εἶναι ἀπλὴ ἀνάγνωσις, δὲν εἶναι ἀπλὸ διάβασμα ἑνὸς κειμένου. Ἡ Προσευχὴ ἀπαιτεῖ καὶ συγκέντρωση νοός, καὶ ἀπουσία περισπασμῶν κυρίως ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὅταν εἶναι σὲ πνευματικὴ κατάσταση ὁ προσευχόμενος (Ἱερεὺς), ἐνίοτε ἔρχονται καὶ δάκρυα (καὶ σπανίως καὶ κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ἔρθουν «Ἐμπειρίες κατὰ τὴν Θεῖα Λειτουργία»). Πῶς ὁμῶς θὰ γίνῃ ἡ συγκέντρωση τοῦ νοῦ ὅταν τὸ Ἱερὸ Βῆμα εἶναι γεμάτο Λαϊκοὺς, ὅταν τὸ μικρόφωνο εἶναι διαρκῶς στὸ μυαλό, ὅταν ὁ ἱερεὺς εἶναι διαρκῶς σὲ Συλλείτουργον, ὅταν ὁ Λαὸς κοιτάζει τὸν Ἱερέα, ὅταν ἡ Ὁραία Πύλη εἶναι διαρκῶς ἀνοιχτή, ἢ ὅταν ἔχει γκρεμιστεῖ τὸ Τέμπλο, ἢ ὅταν ὑπάρχει ἀντι-παραδοσιακὸ χαμηλὸ Τέμπλο, ἢ ὅταν ἡ Λειτουργία γίνεται στὸν Σολέα, ἔμπροσθεν τοῦ Τέμπλου στὰ πρότυπα τῶν πλανεμένων τῆς Δύσεως, ἢ ὅταν ἡ Λειτουργία γίνεται στὸ προ-αὔλιο ἔξωθεν τοῦ Ναοῦ (!), ἢ ὅταν ὁ Ἱερεὺς ἢ ὁ Ἐπίσκοπος -φευ τῆς καταπατήσεως τῆς Ἱεράς Παραδόσεως καὶ Παρακαταθήκης- τελεῖ τὴν Λειτουργία ὡς ἄν θέατρον, κατενώπιον τοῦ Λαοῦ (πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ὀφθαλμὸν πρὸς ὀφθαλμόν), κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ αἵρεσιάρχου Λουθήρου, καὶ τῆς Β' Βατικάνειας Συνόδου; Ποῦ πῆγε τὸ Ὁρθόδοξον κριτήριον, «Ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν»;

²² Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς ἀπορίας, ε' τόμος, δ.π., #553, σ. 200.

θώντας τὴν Λειτουργία, ἀρχίσουν (ὄχι νὰ τυρβάζουν περὶ πολλῶν, καὶ νὰ «βγαίνουν» μέ τὸν νοῦ τους ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία στὶς δουλειές τους τὶς καθημερινές, ἀλλὰ) νὰ προσεύχονται μυστικῶς, μέσα τους μετὶ τὶς δικές τους προσ-εὐχές,²³ μετὰ τὰ δικά τους αἰτήματα, τότε τί; Ἀποσπῶνται, καὶ ἀνεξαρτητοποιοῦνται ἀπὸ τὴν Λειτουργία;²⁴ Ἀσφαλῶς ὄχι.

Μέσα στὴν Ἐκκλησία, οἱ νεωτεριστές (ὀρθολογιστές) ἔχουν ξεχάσει ὅτι δρᾷ (φωτίζει) ὁ Θεός μυστικῶς, ἄνευ τινος προγράμματος φυσικά, ὅποτε καὶ ὅπως Αὐτός βούλεται. Δὲν εἶναι ἡ Λειτουργία, πάντα, καὶ γιὰ ὅλους, ἓνα αὐστηρὸ πρόγραμμα, μιὰ αὐστηρὴ προκαθορισμένη διαδικασία.²⁵ Προχωράει φυσικά ἡ Λειτουργία, σύμφωνα μετὰ τὸ αὐστηρὸ πρόγραμμα, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ὁ Θεός. Πόσων Ἱερέων ὁ νοῦς «ἀρπάχθηκε» ἐν ὥρᾳ Λειτουργίας,^{26, 27} καὶ οἱ Ψάλτες ἔψαλλαν τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια γιὰ νὰ τοὺς καλύψουν; Ἔτσι καὶ τοὺς ταπεινοὺς Πιστοὺς (καὶ ὄχι μόνον) μπορεῖ ὁ Θεός, σὲ κάποια στιγμή, ἢ σὲ κάποιες στιγμές, ἢ καὶ στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Λειτουργίας, νὰ τοὺς φωτίσει νὰ προσευχηθοῦν, καὶ αὐτοὶ φυσικά θὰ προσευχηθοῦν (ὄχι φαρισαϊκῶς, ἀλλὰ) ἀφανῶς, ἐν σιγῇ, μυστικῶς, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς καταλάβει, ὑπὲρ οἰωνδήποτε ἐν Χριστῷ αἰτημάτων.

Αὐτὸ τὸ λέει πολὺ ὡραία ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, εἰς τὴν Πρὸς Ῥωμαίους 14^η ὁμιλία του: «ἦν καὶ Εὐχῆς χάρισμα, [...]· καὶ ὁ τοῦτο ἔχων, ὑπὲρ τοῦ πλήθους παντὸς ἠῦχετο». Ἀλλὰ πῶς ἠῦχετο; «Ὁ γὰρ τοιαύτης καταξιωθεὶς χάριτος, ἐστὼς μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως, μετὰ πολλῶν τῶν στεναγμῶν τῶν κατὰ διάνοιαν τῷ Θεῷ προσπίπτων, τὰ συμφέροντα πᾶσιν αἰτεῖ. Οὗ καὶ νῦν σύμβολόν ἐστιν ὁ διάκονος τὰς ὑπὲρ τοῦ δήμου ἀναφέρων Εὐχάς», [PG 60, 533].

Αὐτὸ τὸ χάρισμα τῆς Εὐχῆς ὑπάρχει ἀκόμη μέσα στὴν Ἐκκλησία, στὴν Λειτουργία, στοὺς Πιστοὺς! Καὶ δυστυχῶς Κληρικοί, μετὶ τὶς ἔκφωνες μετὰ μικροφώνου μεγαφωνικές Εὐχές τους (τὶς ὁποῖες ἐσχάτως ἐκφωνοῦν ἐπίτηδες μετὰ τὶς διὰ Προσφωνήσεως Εὐχές τοῦ Διακόνου, ἐνῶ κανονικά πρέπει νὰ λέγονται παράλληλα καὶ φυσικὰ μυστικῶς ἀφοῦ ὁ Διάκονος λέει ταυτό-

²³ Ὅχι φυσικά, φέρνοντας στὴν Ἐκκλησία τὴν βιβλιοθήκη του ὁ καθένας, μετὰ Ἐγκόλπια, Παρακλητικὴ, κτλ., καὶ διαβάζοντας καὶ ξεφυλλίζοντας ἐν ὥρᾳ Λειτουργίας ὡς ἔχω δεῖ στὸ ἐξωτερικὸ (ποὺ εἶναι ἐκ δεξιῶν πλάνη), ἀλλὰ μέσα τους, ἐννοεῖται μυστικῶς, διακριτικῶς, ἀφανῶς.

²⁴ Αὐτὸ τὸ εἶπε ἓνας Ἱερεὺς, γιὰ κάποιον ποὺ διάβαζε ἀπὸ βιβλίον ἐν ὥρᾳ Λειτουργίας.

²⁵ Σύμφωνα μετὰ τὴν Τυπικὴν Διάταξιν βέβαια εἶναι, καὶ πρέπει φυσικὰ νὰ εἶναι, ὡς παρεδόθη.

²⁶ Πρωτοπρ. Στεφάνου Κ. Ἀναγνωστοπούλου, Ἐμπειρίες κατὰ τὴν Θεία Λειτουργία, Πειραιᾶς 2023.

²⁷ Σημαντικότερο θέμα βέβαια εἶναι πόσοι Ἐπίσκοποι, Ἱερεῖς πιστεύουν σήμερα αὐτὲς τὶς ἱστορίες γιὰ τὶς «Ἐμπειρίες κατὰ τὴν Θεία Λειτουργία». Τό 3%;

χρονα ἐκφώνως τις Προσφωνήσεις),²⁸ ἀκόμη καὶ μετὸν ἔκφωνο Ν' Ψαλμό (!), ἢ μετὴν ἔκφωνη Εὐχή τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου, ἐμποδίζουν τοὺς Πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦν. **Εἶδατε ποτὲ Ὁρθόδοξον Πιστόν νὰ προσεύχεται στὴν Λειτουργία εἰς ἐπήκοον τοῦ διπλανοῦ του;** Μόνον ἡ Ὁπισθάμβωνος Εὐχή (στὸ τέλος τῆς Λειτουργίας) εἶναι θεσπισμένη ἔκφωνη ἀπὸ τοὺς Πατέρες στὴν Θεία Λειτουργία, γιὰ τὸν λόγο τῆς ἐκτόνωσης τῆς πίεσης τῶν **γνωσιμαχούντων**, ἤδη ἀπὸ τὸν 8^{ον} αἰῶνα.²⁹

Γιὰ αὐτὸ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, φώναξε: «**Μὴ φωνάζης, παπᾶ, πὲς τις σιγανὰ [τίς Εὐχές σου]**, ὅπως ἀναφέρεται μέσα στὸ Ἱερατικό, ὅτι μυστικῶς λέγονται»! Φωνάζοντας τίς ἱερατικές του Εὐχές ὁ Ἱερομόναχος (μοναχὸς Ἱερεύς) δὲν ἄφηνε οὔτε τὸν ἅγιο Γέροντα, οὔτε καὶ τοὺς ὑπολοίπους παρευρισκομένους ἐν τῷ Ναῷ νὰ προσευχηθοῦν!³⁰ Πρβλ. τὸ «**ἦν καὶ Εὐχῆς χάρισμα**, [...] καὶ ὁ τοῦτο ἔχων, ὑπὲρ τοῦ πλήθους παντὸς ἡὔχετο», [PG 60, 533].

Κοινὴ προσευχή δὲν εἶναι ἡ παρανόησις ὅτι πρέπει νὰ προσευχόμεσθε ὅλοι πάντοτε μετὴν ἰδία προσευχῇ.³¹ «**Αἱ τοῦ πλήθους εὐχαὶ**» λέει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, [PG 48, 725]. **Κοινὴ προσευχή** εἶναι πρωτίστως ἡ ταυτόχωρος (**κοινὴ παρουσία**, κυρίως στὴν Ἐκκλησία) καὶ ταυτόχρονος προσευχῇ τῶν πιστῶν (μετὴν δική του μυστικὴ, κατὰ διάνοιαν προσευχῇ ὁ καθένας,³² ἢ μετὸ κατὰ διάνοιαν *Κύριε ἐλέησον*, καὶ κατὰ τὴν προσευχητικὴ του δύναμη ὁ καθένας χάριτι Θεοῦ).³³

²⁸ βλ. ἐνωρίτερον, «**Τὸ γὰρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν λαὸν συντελοῦσιν**».

²⁹ «Ἐπειδὴ γάρ τινες τῶν ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου ἐστώτων εἰς ἀπορίαν πολλάκις χωροῦσι, γνωσιμαχούντες καὶ λέγοντες· Τίς ἄρα ὁ σκοπός, καὶ ἡ τῶν παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως ὑποψιθυριζομένων Εὐχῶν ἐννοία τε καὶ δύναμις; καὶ ἐφίενται εἰδῆσθαι τινὰ καὶ τούτων καταλαβεῖν, κατὰ τούτον οἱ θεοὶ Πατέρες, ὡς ἀνακεφαλαίωσιν πάντων τῶν διὰ τῶν Εὐχῶν αἰτουμένων, τὸν χαρακτήρα ταύτης [τῆς Ὁπισθαμβώνου Εὐχῆς] ἐποιήσαντο, **διδάσκοντες τοὺς ἐπιζητοῦντας, ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφασμα**», **Ἁγ. Γερμανὸς** Ἀρχιεπ. Κων/πόλεως (640-740), [PG 98, 452C].

³⁰ βλ. *Σύγχρονοι (Ἅγιοι) Γέροντες καὶ οἱ Μυστικὲς Εὐχές*, [ΠΠ6]. —βλ. «Ὁ Γέροντάς μου Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής καὶ Σπηλαιώτης (1897-1959), Γέροντος Ἐφραίμ Φιλοθεΐτου», ἐκδ. I.M. Ἀγίου Ἀντωνίου Ἀριζόνας, USA, ἔκδοσις θ' 2019, σ. 160.

³¹ Ἐξαίρεση, ἡ μυστικὴ, κατὰ διάνοιαν, ἀπαγγελία τοῦ Πιστεύω καὶ τοῦ Πάτερ ἡμῶν ἀπὸ ἑναν ἑκαστον τῶν Πιστῶν, ἢ οἱ μυστικές, κατὰ διάνοιαν ἀποκρίσεις τῶν Πιστῶν (ὁ Ψάλτης ἐκφώνως) στὰ κελεύσματα τοῦ Διακόνου ἢ τοῦ Ἱερέως. **Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ φυσικὰ μπορεῖ νὰ δράσει (φωτίσει) ὁ Θεὸς στὸν καθένα ξεχωριστά, μυστικά.**

³² Ἀγίου Νικολάου Καβάσιλα: «ἵνα ὢν ἑκαστος ἰδίᾳ αἰτεῖται» [PG 150, 401].

³³ **Προσευχῇ** τοῦ πιστοῦ Λαοῦ δὲν εἶναι μόνον τὸ μυστικὸν (ἐνδοθεν, ἐσωτερικὰ, ἀνευ ἐξωτερικῆς φωνῆς) *Κύριε ἐλέησον* (ὁ Ψάλτης ἐκφώνως), ὡς ἀπόκρισιν στὴς διὰ Προσφωνήσεως Εὐχές ποὺ ἐκφωνεῖ ὁ Διάκονος (ἢ ἀπουσία αὐτοῦ ὁ Ἱερεύς). Προσευχῇ δὲν εἶναι μόνον ἡ προσοχὴ καὶ ἀκρόασιν τῶν ψαλλομένων, ἢ ἡ μυστικὴ ἀπόκρισις (ὁ Ψάλτης ἐκφώνως) στὰ κελεύσματα τοῦ Διακόνου ἢ τοῦ Ἱερέως. Προσευχῇ δὲν εἶναι μόνον τὸ μυστικὸν Πάτερ ἡμῶν ἢ Πιστεύω (ὁ Ψάλτης ἐκφώνως). Προσευχῇ δὲν εἶναι μόνον ἡ μυστικὴ εὐχαριστία στὸν Θεόν. Προσευχῇ δὲν εἶναι μόνον τὰ ἐκάστου μυστικὰ αἰτήματα πρὸς τὸν Θεόν. Προσευχῇ δὲν εἶναι μόνον οἱ μυστικὲς Εὐχές πρὸς

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λοιπόν, καὶ ἡ διὰ ζώσης παραδοθεῖσα Ἱερὰ Παράδοσις λένε, ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Φουντούλη, δηλ. οὔτε ἀποσπᾶται οὔτε ἀνεξαρτητοποιεῖται ὁ Ἱερεὺς ἀπὸ τὴν λατρεύουσα κοινότητα (ἀπὸ τοὺς Πιστοὺς δηλαδή), ὅταν κατὰ τὴν ὥρα τῆς διὰ Προσφωνήσεως Εὐχῆς (Διακονικά), **συμπροσεύχεται** καὶ αὐτὸς μαζί με τὸν Λαόν (με τὴν δική του φυσικὰ Ἱερατικὴ Εὐχή)! Τὸ ἀντίθετο μάλιστα! **Ἡ ταυτόχρονη συμπροσευχὴ (ἀφανῆς, διακριτικὴ, μυστικὴ, ἄνευ φαρισαϊσμῶν) οὔτε ἀνεξαρτητοποιεῖ, οὔτε ἀποσπᾷ!**

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, εἶδαμε προηγουμένως, λέγει ῥητῶς ὅτι τὸ Δεηθῶμεν, ἀπευθύνεται πρωτίστως στὸν Ἱερέα, καὶ στοὺς Πιστοὺς φυσικά:

«Τὸ γὰρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν λαὸν συντελοῦσιν.»³⁴

Καὶ αὐτὸ διαιωνίστηκε στὰ χειρόγραφα ἐξ ἀρχῆς ὥς:

«**Ποιούντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχήν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχήν.**»¹³

Καὶ μόνο τὸ γεγονός ὅτι **ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος** στὰ Κατηχούμενα,¹⁶ ἀφιερώνει τόσες σελίδες γιὰ νὰ ἀναλύσει μόνον τὴν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχήν, καὶ **δὲν ἀναλύει Ἱερατικὴ Εὐχή οὔτε καὶ ἀναφέρει τέτοια ἐπιγραμματικῶς**, εἶναι ἱκανὴ ἀπόδειξη ὅτι οἱ Ἱερατικὲς Εὐχὲς ἦσαν μυστικῶς, καθ' ἑαυτόν, παράλληλα μετὰ τὴν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὴν τῶν ὁποίων ἦσαν ἡ Ἱερατικὴ προσευχητικὴ ἀπάντησις. Παρόμοια καὶ ἄλλοι Ἅγιοι δὲν ἀνέλυσαν Ἱερατικὲς Εὐχὲς στὰ λειτουργικὰ ὑπομνήματά τους (π.χ. Ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Ἅγιος Μάξιμος Ὁμολογητῆς).

Καὶ ἄλλου ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, λέει:

τὸν Θεόν γιὰ τὴν οἰκογένειά μας, τὸν πλησίον, τοὺς Κληρικούς, τοὺς Ψάλτες, τοὺς ἐκκλησιαζομένους, τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς φτωχοὺς, καὶ ὅσους ἐν ἀνάγκαις, τοὺς φίλους, τοὺς ἐχθροὺς, τὴν πατρίδα μας, τὸν κόσμον ὅλον. Εἶναι ὅλα αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ, Χάριτι Θεοῦ. Ἡ προσευχὴ ὡς πρὸς τὴν ποιότητά της εἶναι «συνουσία καὶ ἔνωσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν Θεόν» (Κλίμαξ Ὁσίου Ἰωάννου Σιναΐτου, ΚΗ').

³⁴ Δηλ. ὁ τελετάρχης Διάκονος, προτρέπει καὶ τὸν Ἱερέα, καὶ τοὺς Πιστοὺς σὲ παράλληλη, ταυτόχρονη Προσευχή!

«Ἀπατᾶς σαυτὸν ἄνθρωπε· εὖξασθαι μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας δυνατόν, οὕτω δὲ εὖξασθαι ὡς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀδύνατον, ὅπου Πατέρων πλήθος τοσοῦτον, ὅπου βοή πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμπεται. Οὐχ οὕτως εἰσακούη κατὰ σαυτὸν τὸν Δεσπότην παρακαλῶν, ὡς μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν σῶν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐστὶ τι πλέον, οἷον ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ συμφωνία, καὶ τῆς ἀγάπης ὁ σύνδεσμος, καὶ αἱ τῶν ἱερέων εὐχαί. Διὰ γὰρ τοῦτο οἱ ἱερεῖς προεστήκασιν, ἵνα αἱ τοῦ πλήθους εὐχαί ἀσθενέστεραι οὔσαι, τῶν δυνατωτέρων τούτων ἐπιλαβόμεναι, ὁμοῦ [τὸ ὁμοῦ, προϋποθέτει ὄχι μόνον τὸ ταυτόχωρον, ἀλλὰ καὶ τὸ ταυτόχρονον, ἄρα παραλλήλως τῷ χρόνῳ· τὸ παραλλήλως προϋποθέτει τὸ μυστικῶς παρὰ τοῦ ἱερέως, ἀφοῦ ταυτόχρονα προσεύχεται ὁ Λαὸς μετὰ τὴν ἐκφωνομένην Εὐχὴ τοῦ Διακόνου] συνανέλθωσιν αὐταῖς εἰς τὸν οὐρανόν», [PG 48,725].

Τί εἶναι αὕτη ἡ «βοή πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμπεται»; **Εἶναι Δύναμις!** Ὅλων οἱ ταυτόχρονες Προσευχές, καὶ τοῦ Ἱερέως, καὶ τοῦ Λαοῦ, δὲν πηγαίνουν ξεχωριστὰ στὸ Θεόν, ἀλλὰ γίνονται μία μυστική βοή,³⁵ **μία Δύναμις, μία Προσευχὴ ὅλων ποὺ πηγαίνει στὸν Θεόν.**

Τὴν ἴδια ἐμπειρία, καὶ ἐκτὸς Λειτουργίας τὴν εἶχε καὶ μᾶς τὴν ἐξήγησε ὁ Ἅγιος Πορφύριος ὁ Κουσοκαλυβίτης, ὁ ὁποῖος μᾶς λέγει γιὰ τὴν ὁμαδικὴ προσευχὴ τῶν πνευματικῶν τέκνων τοῦ μακαριστοῦ Μητρ. Φλωρίνης Αὐγουστίνου Καντιώτου:

«Ἐγὼ πολὺ κατανύχθηκα τὴν ἡμέρα ἐκείνη ποὺ εἶδα τὸν κόσμον νὰ κλαίγανε. **Χιλιάδες ψυχές νὰ προσεύχονται ὅλες μαζί.** Μία δύναμις. [...]. Πῶ, πῶ... Μία δύναμις συμπτυκνωμένη. Δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸ πῶ. Δύναμις. Δὲν μπορῶ νὰ τὴν πῶ οὔτε ἀτομικὴ <ἐνέργεια>. Κάτι ἀνώτερο. Κάτι μεγάλο. [...]. Ὅλοι προσηύχοντο. Ψυχές, χιλιάδες ψυχές. Κόσμος... [...]. Γιατί, μὴν κοιτάξεις... Ἔσεῖς μπορεῖ νὰ μὴν προσευχηθήκατε ἔτσι δυνατό. Ὑπῆρχαν ὅμως μέσα στὸ πλήθος - καὶ τίς χιλιάδες ποὺ ἔβλεπα ἐγὼ - ψυχές, ποὺ εἶχαν συνεπάρεῖ καὶ τίς ἄλλες μαζί. Εἶχε γίνῃ μία προσευχή, μία δύναμις ὅλων. **Ὅλων ἡ προσευχὴ εἶχε γίνῃ μία δύναμις.** Καὶ οἱ μεγάλοι προσηύχοντο, καὶ οἱ μικροὶ μπαίνανε μὲς στοὺς μεγάλους. **Μία δύναμις!**».³⁶

³⁵ «Οὕτω καὶ Μωϋσῆς ἠῤῃχετο· διὸ καὶ μηδὲν αὐτοῦ φθεγγομένου, φησὶν ὁ Θεός, **Τί βοᾷς πρὸς με;** Ἄνθρωποι μὲν γὰρ ταύτης μόνον ἐπακούουσι τῆς [ἐξωτερικευμένης] φωνῆς. **ὁ δὲ Θεὸς πρὸ ταύτης τῶν ἐνδοθεν κραζόντων ἀκούει.** [...]

³⁶ Ἁγίου Πορφυρίου Κουσοκαλυβίτου, Θὰ σᾶς πῶ... (Ἠχογραφημένες διηγήσεις τοῦ ἁγίου γιὰ τὴν ζωὴ του), Ἰ. Γυναικεῖον Ἠσυχαστήριον Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτήρος, Μήλεσι 2015, σσ. 470-472.

Πῶς προσηύχετο αὐτὸ τὸ πλῆθος; Ἕνας προσηύχετο εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν; Φυσικά ὄχι. Ὅλοι μαζί ἀλλὰ καὶ μυστικῶς, μέσα τους δηλαδή, προσεύχοντο.

Παρότι ὅμως προσηύχοντο ὅλοι μαζί, καὶ ἄλλοι προσεύχονταν πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τοὺς λοιπούς, δὲν ἦσαν ξεχωριστὲς Προσευχές, ἀλλὰ εἶχε γίνῃ μία Προσευχή, μία δύναμις ὅλων, ποὺ πῆγαινε στὸν Θεό!

Παρακάτω στό **Παράρτημα Α'** ἔχουμε σύντομη ἀναφορά στὸν καθ. Γεώργιο Ν. Φίλια, καὶ στὸν μακαριστὸ Παναγιώτη Ν. Τρεμπέλα, γιὰ τὸ θέμα μας, καὶ στό **Παράρτημα Β'** παραθέτουμε ὅλη τὴν μαρτυρία τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου γιὰ τὴν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὴν τῶν Κατηχομένων, μαζί μὲ δικά μας σχόλια.

Παράρτημα Α'

Ὁ καθ. Γεώργιος Ν. Φίλιας, ἀναφέρεται ἐπίσης στὴν μαρτυρία τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου γιὰ τοὺς Κατηχούμενους, ἀλλὰ ἐπιγραμματικά σὲ μία παράγραφο.³⁷

Στὴν ἐπόμενη σελίδα ἀναφέρεται στὴν μαρτυρία τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου γιὰ τοὺς Ἐνεργουμένους, καὶ λέει:

«Στὴν ἴδια μαρτυρία περὶ εὐχῆς ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων, ὁ Χρυσόστομος μᾶς πληροφορεῖ περὶ εὐχῆς ὑπὲρ τῶν μετανοούντων, ἐπισημαίνοντας ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ εὐχές «κοινές» τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ λαοῦ»,³⁸

παραπέμποντας στό τοῦ Ἀγ. Ἰω. Χρυσοστόμου: «Καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς δὲ πολὺ τὸν λαὸν ἴδοι τις ἂν συνεισφέροντα. Καὶ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων, ὑπὲρ τῶν ἐν μετανοίᾳ, κοινὰ καὶ παρὰ τοῦ ἱερέως, καὶ παρ' αὐτῶν γίνονται αἱ εὐχαὶ, καὶ πάντες μίαν λέγουσιν εὐχὴν, εὐχὴν τὴν ἐλέου γέμου-

³⁷ Γεώργιος Ν. Φίλιας, Λειτουργικὴ «Ἡ Θεία Εὐχαριστία (μέχρι τὸν 15° αἰ.)», τ. Β', ἐκδ. Γρηγόρη, 2016, σ. 253.

³⁸ Γεώργιος Ν. Φίλιας, Λειτουργικὴ «Ἡ Θεία Εὐχαριστία (μέχρι τὸν 15° αἰ.)», τ. Β', δ.π., σ. 254.

σαν.³⁹ Πάλιν ἐπειδὴν εἴρωμεν τῶν ἱερῶν περιβόλων τοὺς οὐ δυναμένους τῆς ἱερᾶς μετασχεῖν τραπέζης, ἑτέραν δεῖ γενέσθαι εὐχὴν, καὶ πάντες ὁμοίως ἐπ' ἐδάφους κείμεθα, καὶ πάντες ὁμοίως ἀνιστάμεθα.», [PG 61, 527].

Ὅμως, ὅπως εἶδαμε καὶ προηγουμένως στοὺς Κατηχούμενους, καὶ θὰ σχολιάσουμε περαιτέρω παρακάτω στὸ ἕτερον Παράρτημα, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τὶς διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὲς τοῦ Διακόνου, τὶς ὀνομάζει κυρίως Εὐχές, βλ. ὑποσ. 50, 51, καὶ **σὲ αὐτὲς ἀναφέρεται ὅταν λέει ὅτι ὁ Λαὸς συνεισφέρει στὶς Εὐχές.**

Ὁ Ἅγιος φυσικά, δὲν «εἶδε» μὲ τὰ αὐτιά του, τὸν Λαὸν νὰ **συνεισφέρει** στὶς Εὐχές, ἀφοῦ μυστικῶς, τελωνικῶς, προσεύχεται ὁ Λαός, ἀλλὰ τὸν «εἶδε» ἐν ἀποκαλύψει Θεοῦ, ὅπως καὶ ὁ Ἅγιος Πορφύριος.³⁶

Ὅμως ἀφοῦ **συνεισφέρει** ὁ Λαός στὶς διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὲς τοῦ Διακόνου, ἐννοεῖ ὅτι καὶ κάποιος ἄλλος συνεισφέρει πρωτίστως. Φυσικά, ἐννοεῖ τὸν Ἱερέα, ἀφοῦ σύμφωνα μὲ τὸν Ἅγιο: **«τὸ γὰρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν λαὸν συντελοῦσιν».**⁴⁰

Ὅπως προείπαμε, ἡ κοινὴ προσευχή, δὲν ἀπαιτεῖ κοινὸ κείμενο, **ἀπαιτεῖ ὅμως κοινὴ παρουσία ἐν τῷ Ναῷ (ἀπὸ κοινοῦ, μαζί).**

Ὅταν λέει **«κοιναὶ καὶ παρὰ τοῦ ἱερέως, καὶ παρ' αὐτῶν γίνονται αἱ εὐχαί»**, κοινές δηλ. γίνονται οἱ Εὐχὲς καὶ ἀπὸ τὸν Ἱερέα, καὶ ἀπὸ τοὺς Πιστοὺς («παρ' αὐτῶν»), ἐννοεῖ τὸ ὅμοῦ, ἐννοεῖ τὸ ταυτόχωρον καὶ τὸ ταυτόχρονον τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἱερέως καὶ τῶν Πιστῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχῶν τοῦ Διακόνου,⁴⁰ καὶ ἐπίσης λέει ἄλλου: **«[...] αἱ τῶν ἱερέων εὐχαί. Διὰ γὰρ τοῦτο οἱ ἱερεῖς προεστήκασιν, ἵνα αἱ τοῦ πλήθους εὐχαί** ἀσθενέστεραι οὔσαι, τῶν δυνατωτέρων τούτων ἐπιλαβόμεναι, **ὁμοῦ** συνανέλθωσιν αὐταῖς εἰς τὸν οὐρανόν», [PG 48,725]. Τὸ ὅμοῦ = **ἀπὸ κοινοῦ, μαζί.**

Καὶ γιατί παρακάτω λέει: **«καὶ πάντες μίαν λέγουσιν εὐχὴν»;**

Ὁ Ἅγιος ἐδῶ ἀποκαλύπτει **τὸ μυστήριον τῆς Προσευχῆς** στὶς **Συνάξεις τῶν Πιστῶν, ἰδιαίτερα μέσα στὸν Ναόν**, ποὺ τὸ ἔχει ἐπεξηγήσει στό [PG 48,725], καὶ στὶς ἡμέρες μας τὸ ἔχει

³⁹ Πρβλ. [PG 58, 666], «Καὶ ἡ πρώτη δὲ δέησις ἐλέους γέμει, ὅταν ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων παρακαλῶμεν· καὶ ἡ δευτέρα πάλιν, ὑπὲρ ἐτέρων τῶν ἐν μετανοίᾳ, πολὺ τὸ ἔλεος ἐπιζητούσα· καὶ ἡ τρίτη δὲ πάλιν, ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ αὕτη τὰ παιδία τὰ ἄμωμα τοῦ δήμου προβάλλεται, τὸν Θεὸν ἐπὶ ἔλεον παρακαλοῦντα». Καί, *Τὸ ἀθέατον τῆς Ἀγίας Τράπεζας*, [ΠΠ12], κεφ. 37.

⁴⁰ [PG 61, 399].

ἐπεξηγήσει καὶ ὁ Ἅγιος Πορφύριος³⁶ ὡς προαναφέραμε. Δηλ. παρότι μαζί προσεύχονται ὁ Ἱερεὺς¹² καὶ ὁ πιστὸς Λαὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχῶν τοῦ Διακόνου, ὁ Ἱερεὺς «ἀπαντάει στὶς εὐχές - αἰτήματα» προσευχόμενος μυστικῶς μετὰ τὴν δική του Εὐχή, ἐν τούτοις, μία «βοή πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμπεται», ὅλων οἱ Προσευχές γίνονται μία Προσευχή, μία Δύναμις ὅλων, ποὺ πηγαίνει στὸν Θεόν. Μία δύναμις!³⁶

Ὁ Παναγιώτης Ν. Τρεμπέλας, καίτοι φαίνεται ὅτι ἔχει ἀναλύσει εἰς βάθος τὴν «μαρτυρίαν τοῦ Χρυσοστόμου (Ὁμιλ. Β' εἰς τὴν Β' πρὸς Κορινθ. Migne 61, 399 καὶ ἐξῆς)»⁴¹ γιὰ τοὺς Κατηχουμένους, ἐντούτοις,

ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς Λειτουργικῆς, ὃς καὶ ἐγεννήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας, δηλ. τό,

«Τὸ γὰρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν λαὸν συντελοῦσιν. Ὅταν γὰρ εἴπη, Στῶμεν καλῶς, δεηθῶμεν, πάντας, εἰς τὴν εὐχὴν παρακαλεῖ [ἐννοεῖται ὁ Διάκονος]. Εἶτα ἀρχόμενος τῆς εὐχῆς [ὁ Διάκονος] φησιν...»

φαίνεται ἔμεινε ἀπαρατήρητος ἀπὸ τὸν Τρεμπέλα (δὲν εἶδαμε ἀναφορὰ αὐτῆς τῆς μαρτυρίας, οὔτε σὲ ἄλλους Λειτουργιολόγους πλὴν μιᾶς ἐξαιρέσεως),⁴² ἂν καὶ ἐνωρίτερον, στὶς Εὐχές τῶν Ἀντιφώνων, ἀναφέρει τὴν ἀρχαίαν Παράδοσιν.¹²

Ἐννοεῖται φυσικά, ὅτι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐφηῦρε αὐτὸν τὸν ἀκρογωνναῖον λίθον τῆς Λειτουργικῆς, ἀλλὰ κατέγραψε τὴν (διὰ ζώσης) παραδοθεῖσαν εἰς αὐτὸν Ἱεράν Παράδοσιν ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ Ἀγίους Πατέρας.

Στὸ δεῦτερο Παράρτημα παρακάτω, ἔχουμε ὅλη τὴν μαρτυρία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου γιὰ τὴν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὴν τῶν Κατηχουμένων, μαζί με δικά μας σχόλια.

⁴¹ Παν. Ν. Τρεμπέλας, Αἱ Τρεῖς Λειτουργίαι – κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας, ἐκδ. Σωτήρ, 1997, σσ. 61-64.

⁴² Σὲ ἀναζήτησή μας στὸ Διαδίκτυο: “The Works of Rev. Joseph Bingham, M.A.”, Vol. 5, 1855, σσ. 193-194: “For that word, **Let us pray! is not spoken to the priests only**, but also to the people. For when he says, Στῶμεν καλῶς, δεηθῶμεν, Let us stand decently, let us pray! he exhorts **all to pray.**”

Παράρτημα Β'

Στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ἡ Εὐχή διὰ Προσφωνήσεως ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων ἔχει ὡς ἑξῆς, [PG 61, 399-404]:⁴³

*Πίναξ 1. Εὐχή διὰ Προσφωνήσεως ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων, στὴν Κωνσταντινουπολίτικὴν Παράδοσιν τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.*⁴⁴

1. Ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων ἐκτενῶς δεηθῶμεν.
2. Στῶμεν καλῶς, δεηθῶμεν.
3. Ὡς ἵνα ὁ πανελεήμων καὶ οἰκτίρμων Θεὸς ἐπακούσῃ τῶν δεήσεων αὐτῶν.
4. Ὡς ἵνα διανοίξῃ τὰ ὦτα τῶν καρδιῶν αὐτῶν, καὶ κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.
5. Ὡς ἵνα κατασπείρῃ τὸν φόβον αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς, καὶ βεβαιώσῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ ἐν ταῖς διανοίαις αὐτοῦ [αὐτῶν].
6. Ὡς ἵνα ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης.
7. Ὡς ἵνα δῶ αὐτοῖς νοῦν ἔνθεον, σῶφρονα λογισμόν.
8. Ὡς ἵνα ἐκτενέστερον ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλέσωμεν.
9. Ὡς ἵνα ἐξέλθῃ αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ καὶ ἀτόπου πράγματος, ἀπὸ παντὸς ἁμαρτήματος διαβολικοῦ, καὶ πάσης περιστάσεως τοῦ Ἀντικειμένου.
10. Ὡς ἵνα καταξιώσῃ αὐτοὺς ἐν καιρῷ εὐθέτῳ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας.
11. Ὡς ἵνα εὐλογήσῃ τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους, πάντα τὸν βίον αὐτῶν.
12. Ὡς ἵνα κατευθύνῃ αὐτοῖς πάντα τὰ προκείμενα πρὸς τὸ συμφέρον.
13. Τὸν ἄγγελον τῆς εἰρήνης αἰτήσατε, οἱ κατηχούμενοι.
14. Εἰρηνικὴν τὴν παροῦσαν ἡμέραν, καὶ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν αἰτήσασθε.
15. Χριστιανὰ ὑμῶν τὰ τέλη, ἑαυτοὺς τῷ ζῶντι Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ αὐτοῦ παραθέσθαι.

Εἶτα κλίνει τὰς κεφαλὰς κελεύομεν, τεκμήριον τοῦ τὰς εὐχὰς ἀκουσθῆναι ποιούμενοι τὸ τὸν Θεὸν εὐλογεῖν.

⁴³ Τὸ ψηφιοποιημένο κείμενο εἶναι ἀπὸ τὸ ἐρευνητικὸ ἔργο «Δρόμοι τῆς πίστεως – Ψηφιακὴ Πατρολογία», Πανεπιστήμιον Αἰγαίου, 2006.

⁴⁴ Ὡς ἵνα λάθῃ τῶν Δυτικῶν Λειτουργιολόγων, εἶναι ποὺ ἔχουν ξεχωρίσει τὶς ὁμιλίες τοῦ Ἀγ. Ἰω. Χρυσοστόμου στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀπὸ τῆς Ἀντιόχειας, ἐπειδὴ ἔτσι ἐσοφίσθησαν ὅτι θὰ προωθήσουν καλύτερα τὶς ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις τους. Δηλαδή, οἱ Ἐπιστολὲς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Πρὸς Θεσσαλονικεῖς, δὲν ἀφοροῦν π.χ. τοὺς Ἀθηναίους ἢ τοὺς Κορινθίους;

Παρακάτω, πληρότητος χάριν ἔχουμε ὄλο τὸ χωρίον τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, [PG 61, 399-404]:⁴³

«Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὰς εὐχὰς⁴⁵ οὕτω γίνεσθαι κελεύουσιν οἱ τῆς Ἐκκλησίας νόμοι, οὐ τὰς ὑπὲρ τῶν πιστῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν κατηχομένων. Τοὺς γὰρ πιστοὺς ὁ νόμος διεγείρει πρὸς τὴν τῶν ἀμυήτων ἱκετηρίαν. Ὅταν γὰρ ὁ διάκονος λέγῃ, ὑπὲρ τῶν κατηχομένων ἐκτενῶς δεηθῶμεν, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν δῆμον ἅπαντα τῶν πιστῶν διανίστησιν εἰς τὰς ὑπὲρ ἐκείνων εὐχὰς. Καίτοι γε ἀλλότριοι τέως εἰσὶν οἱ κατηχομένοι. Οὐδέπω γὰρ τοῦ σώματός εἰσι τοῦ Χριστοῦ, οὐδέπω μυστηρίων ἐκοινωνήσαν, ἀλλ' ἔτι διηρημένοι τυγχάνουσι τῆς ἀγέλης τῆς πνευματικῆς. Εἰ δὲ ὑπὲρ τούτων παρακαλεῖν δεῖ, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν μελῶν τῶν ἡμετέρων. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ, Ἐκτενῶς, φησὶ, δεηθῶμεν, ἵνα μὴ ὡς ἀλλοτρίους ἀποποιήσῃ, ἵνα μὴ ὡς ξένους ἀγνοήσῃ. Οὐδέπω γὰρ εὐχὴν ἔχουσι τὴν νενομισμένην καὶ εἰσενεχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ· οὐδέπω παρρησίαν κέκτηνται, ἀλλ' ἐτέρων δέονται τῶν μυσταγωγηθέντων. Ἐξω γὰρ τῶν βασιλικῶν ἐστήκασιν αὐλῶν, πόρρω τῶν ἱερῶν περιβόλων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπελαύνονται, τῶν φρικτῶν εὐχῶν ἐκείνων γινομένων. Διὰ τοῦτο καὶ σὲ παρακαλεῖ δεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα μέλη γένωνται σὰ, ἵνα μὴ ἔτι ὥσι ξένοι καὶ ἡλλοτριωμένοι. Τὸ γὰρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς ἱερεῦσι λέγεται μόνον,⁴⁶ ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν λαὸν συντελοῦσιν. Ὅταν γὰρ εἴπῃ, στῶμεν καλῶς, δεηθῶμεν, πάντας, εἰς τὴν εὐχὴν παρακαλεῖ [ἐννοεῖται ὁ Διάκονος]. Εἶτα ἀρχόμενος τῆς εὐχῆς⁴⁷ [ὁ Διάκονος] φησιν. Ἵνα ὁ πανελεήμων καὶ οἰκτίρμων Θεὸς ἐπακούσῃ τῶν δεήσεων αὐτῶν. Ἵνα γὰρ μὴ λέγῃς, Τί δεηθῶμεν; ἡλλοτριωμένοι εἰσὶν, οὐδέπω συνημμένοι· πόθεν ἔχω δυσωπῆσαι τὸν Θεόν; πόθεν ἔχω πείσαι μεταδοῦναι ἐλέου καὶ συγγνώμης αὐτοῖς; ἵνα μὴ ταῦτα ζητῶν ἀπορῇς, ὅρα πῶς σου λύει τὴν ἀπορίαν λέγων· Ἵνα ὁ πανελεήμων καὶ οἰκτίρμων Θεός. Ἦκουσας, Πανελεήμων Θεός; Μὴ ἀπόρει λοιπόν· ὁ γὰρ πανελεήμων πάντας ἐλεεῖ, καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ φίλους. Μὴ τοίνυν λέγε, Πῶς ὑπὲρ αὐτῶν προσέλθω; αὐτὸς ἐπακούσει τῶν δεήσεων αὐτῶν. Δέησις δὲ κατηχομένων τίς ἂν εἴῃ, ἀλλ' ἢ ὥστε μὴ μεῖναι κατηχομένους; Εἶτα καὶ ὑπαγορεύει τῆς ἱκετηρίας τὸν τρόπον. Τίς δὲ οὗτός ἐστιν; Ἵνα διανοιῇ τὰ ὅλα τῶν καρδιῶν αὐτῶν. Μέμυκε γὰρ ἔτι, καὶ βέβυσται. Ὡτα δὲ οὐ ταῦτά φησι τὰ

⁴⁵ Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης μὲ τὸ «Εὐχὰς» ἀναφέρεται μόνον στὶς Εὐχὲς διὰ Προσφωνήσεως τῶν Πιστῶν καὶ τῶν Κατηχομένων. Ἐν προκειμένῳ, στὶς ἐπόμενες σελίδες ἀναφέρεται στὴν ἐκφωνουμένη ἀπὸ τὸν Διάκονο διὰ Προσφωνήσεως Εὐχή ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων. Δὲν ἀναφέρεται στὴν Ἱερατικὴ Εὐχή, ἐπειδὴ ὁ Ἱερέας, παράλληλα καὶ αὐτὸς εὐχεταί, καὶ φυσικὰ μυστικῶς, καθ' ἑαυτόν, ἀφοῦ ὁ Διάκονος ἐκφωνεῖ τὴν Εὐχὴν παράλληλα. Καὶ μάλιστα ὡς θὰ δοῦμε παρακάτω, ὁ Διάκονος μὲ τὸ «Δεηθῶμεν» προτρέπει πρωτίστως τὸν Ἱερέα στὴν (προσ)Εὐχή του! Καὶ μόνο τὸ ὅτι δὲν ἀναλύει Ἱερατικὴ Εὐχή, εἶναι ἱκανὴ ἀπόδειξη ὅτι οἱ Ἱερατικὲς Εὐχὲς ἦσαν μυστικῶς, καθ' ἑαυτόν. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων στὶς Κατηχήσεις του.

⁴⁶ Βλ. τὴν ἀνάλυσιν ἔμπροσθεν εἰς τὸ κύριον ἄρθρον.

⁴⁷ Εὐχὴ γοῦν καὶ τὰ Διακονικά, ὅχι μόνον οἱ Εὐχὲς τῶν Ἱερέων. Τὰ μὲν Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως, οἱ δὲ Ἱερατικὲς Εὐχὲς. Τὰ μὲν ἐκφώνως, οἱ δὲ καθ' ἑαυτόν, μυστικῶς, καὶ τὰ δύο παράλληλα, ταυτόχρονα.

ἐξωθεν, ἀλλὰ τὰ τῆς διανοίας. Ὡστε ἀκοῦσαι ἂν ὀφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, καὶ οὗς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. Οὐδὲ γὰρ ἤκουσαν τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων,⁴⁸ ἀλλὰ πόρρω που καὶ μακρὰν ἐστήκασιν. Κὰν ἀκούσωσι δέ,⁴⁹ οὐκ ἴσασι τὰ λεγόμενα· συνέσεως γὰρ δεῖται πολλῆς ἐκεῖνα, οὐκ ἀκροάσεως μόνης· τὰς ἔνδον δὲ οὐδέπω ἔχουσιν ἀκοάς. Διὸ καὶ προφητικὸν αὐτοῖς ἐπεύχεται χάρισμα· καὶ γὰρ ὁ προφήτης οὕτως ἔλεγεν· Ὁ Θεὸς δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γνῶναι ἥνικα δεῖ εἰπεῖν λόγον· ὅτι αὐτὸς ἀνοίγει μοι τὸ στόμα, ἔδωκέ μοι πρωΐ, προσέθηκέ μοι ὥτιον ἀκούειν. Ὡς περ γὰρ οἱ προφῆται ἄλλως ἤκουον παρὰ τοὺς πολλοὺς, οὕτω καὶ οἱ πιστοὶ παρὰ τοὺς κατηχομένους. Ἐντεῦθεν μαθάνει καὶ ὁ κατηχούμενος, μὴ παρὰ ἀνθρώπων ταῦτα μαθάνειν, μηδὲ ἀκούειν (Μὴ καλέσητε γὰρ, φησί, διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς), ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἔσονται γὰρ πάντες διδακτοὶ Θεοῦ. Διὸ φησι· Καὶ κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· ὥστε ἐνδοθεν αὐτοῖς ἐνηχεῖσθαι. Ὡς γὰρ εἶδέναι χρὴ, οὐδέπω ἴσασι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ἵνα κατασπείρῃ τὸν φόβον αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. Ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο· τὰ μὲν γὰρ ἔπρεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, τὰ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας.

ς'. Ἀλλ' ἡμεῖς οὐχ οὕτως αἰτοῦμεν· ἀλλ' ὥς περ ἐπὶ γῆς λιπαρᾶς ἀνοίγει τὰς αὐλάκας τὸ ἄροτρον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα γενέσθαι δεόμεθα, ὥστε νεωθέντας ἐν τῷ βάθει τῆς διανοίας δέξασθαι τὰ καταβαλλόμενα, καὶ πᾶν ὅπερ ἤκουσαν μετὰ ἀκριβείας κατασχεῖν. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· Καὶ βεβαιώσῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ ἐν ταῖς διανοίαις αὐτοῦ [αὐτῶν]. Τουτέστιν, ἵνα μὴ ἐξεπιπολῆς κέηται, ἀλλ' ἵνα κατὰ βάθους βάλλῃ τὴν ρίζαν. Ἵνα ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης. Δείκνυσι διπλοῦν τὸ κάλυμμα· τὸ μὲν διὰ τὸ μεμυκέναι αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας, τὸ δὲ διὰ τὸ κεκαλύφθαι αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον. Διὸ ἀνωτέρω μὲν ἔλεγεν· Ἵνα διανοίξῃ τὰ ὦτα τῶν καρδιῶν αὐτῶν· ἐνταῦθα δὲ, Ἵνα ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης· τουτέστιν, ἵνα καὶ αὐτοὺς σοφοὺς ἐργάσῃ καὶ ἐπιτηδείους πρὸς ὑποδοχὴν, καὶ ἵνα διδάξῃ, καὶ καταβάλλῃ τὰ σπέρματα. Ἄν τε γὰρ ἐπιτήδειοι ᾖσιν, οὐδὲν ὄφελος, τοῦ Θεοῦ μὴ ἐκκαλύπτοντος· ἂν τε ἀποκαλύψῃ, μὴ δέξωνται δέ, πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ ἡ ζημία περιίσταται. Διὰ τοῦτο ἀμφοτέρω αἰτοῦμεν, ἵνα καὶ ἀνοίξῃ τὰς καρδίας, καὶ ἀποκαλύψῃ τὸ εὐαγγέλιον. Οὐδὲ γὰρ, εἰ κόσμος κέοιτο βασιλικὸς ἄνωθεν κεκαλυμμένος, ἔσται τι πλέον ὀφθαλμῶν βλεπόντων· ὥς περ οὖν οὐδὲ γεγυμνωμένου, τούτων μὴ ἐργηγορότων. Ταῦτα δὲ ἀμφοτέρω γίνεται, ἂν ἐκεῖνοι ἔλωνται πρότερον. Τί δὲ ἐστίν, Εὐαγγέλιον δικαιοσύνης; Τὸ ποιοῦν δικαίους. Διὰ τούτων γὰρ εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς ἄγει τοῦ

⁴⁸ Ἐννοεῖ δὲν μετέχουν οἱ Κατηχούμενοι στὸ μετὰ τὰ Κατηχούμενα μέρος τῆς Λειτουργίας, «ἐν τῷ καιρῷ τῶν πιστῶν». Καὶ εἶναι ἀπόρρητον τὸ Μυστήριον τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας, μυστικῶς τελεῖται (ἡ Ἁγία Ἀναφορά), ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἐκφωνούμενα διὰ τοὺς Πιστοὺς (τὶς προσφωνήσεις, τό *Λάβετε, φάγετε*, κτλ.) καταλαβαίνει ὁ Πιστός (καὶ μυστικῶς προσεύχεται εἰς) τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστηρίου.

⁴⁹ Ἐννοεῖ ἂν ἔμεινε κανεὶς Κατηχούμενος λάθρα μέσα στὴν Ἐκκλησίᾳ δηλαδή, στὸν τόπο τῶν Κατηχομένων, «ἐν τῷ καιρῷ τῶν Πιστῶν». Ἵσως ἐπίσης νὰ σημαίνει ὅτι σὲ ἐξαιρετικές περιπτώσεις οἱ Κατηχούμενοι στίς μέρες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου νὰ ἔμειναν στὴν Ἐκκλησίᾳ, στὸν τόπο τῶν Κατηχομένων, κεχωρισμένως φυσικά τῶν πιστῶν, «ἐν τῷ καιρῷ τῶν πιστῶν».

βαπτίσματος, δεικνὺς ὅτι οὐχ ἁμαρτημάτων ἀφέσεώς ἐστι μόνον τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνης ποιητικόν. Ἵνα αὐτοῖς δοίῃ νοῦν ἔνθεον, σῶφρονα λογισμὸν, καὶ ἐνάρετον πολιτείαν. Ἀκουέτωσαν οἱ πιστοὶ, ὅσοι τοῖς βιωτικοῖς εἰσι προσηλωμένοι πράγμασιν. Εἰ γὰρ τοῖς ἀμυήτοις κελευόμεθα ταῦτα αἰτεῖν, ἐννόησον ἐν τίσιν ἡμᾶς εἶναι χρή, τοὺς ταῦτα ἑτέροις αἰτοῦντας· καὶ γὰρ ἐφάμιλλον δεῖ τῷ Εὐαγγελίῳ τὴν πολιτείαν ἔχειν. Διὸ δὴ καὶ τῆς εὐχῆς ὁ νόμος ἀπὸ τῶν δογμάτων ἐπὶ τὴν πολιτείαν μεταβαίνει. Εἰπὼν γὰρ, Ἵνα ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης, ἐπήγαγεν· **Ἵνα δῶ αὐτοῖς νοῦν ἔνθεον**. Τί δέ ἐστιν, ἔνθεον; Ἵνα ὁ Θεὸς οἰκῇ ἐν αὐτῷ. Ἐνοικήσω γὰρ, φησὶν, ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω. Ὅταν γὰρ γένηται δίκαιος ὁ νοῦς, ὅταν ἀποδύσῃται τὰ ἁμαρτήματα, οἶκος γίνεται τοῦ Θεοῦ· ὅταν δὲ ὁ Θεὸς ἐνοικῇ, οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔσται λοιπόν. Καὶ οὕτω γίνεται ἔνθους ὁ νοῦς, ἅπαντα φθεγγόμενος ἐκεῖθεν, ὥσπερ οὖν καὶ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἔνδον οἰκοῦντος. Ὁ αἰσχρολογῶν ἄρα οὐκ ἔχει ἔνθεον νοῦν, οὐδὲ ὁ εὐτραπελία καὶ γέλωτι χαίρων. **Σῶφρονα λογισμὸν**. Καὶ τί ποτέ ἐστι σῶφρονα λογισμὸν ἔχειν; Τὸ τὴν ὑγίαν κεκτῆσθαι τὴν κατὰ ψυχὴν· ὡς ὁ γε κατεχόμενος ἐπιθυμία πονηρίας, καὶ πρὸς τὰ παρόντα ἐπτοημένος, οὐκ ἂν εἴη σῶφρων, τουτέστιν, ὑγιής. Καὶ ὥσπερ ὁ νοσῶν καὶ τῶν οὐ προσηκόντων ἐπιθυμεῖ, οὕτω καὶ οὗτος. Καὶ ἐνάρετον πολιτείαν. Τὰ γὰρ δόγματα πολιτείας χρειᾶν ἔχει. Ἀκούσατε τούτων, οἱ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἰόντες. Ἡμεῖς μὲν γὰρ εὐχόμεθα, ἵνα μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ πολιτείαν σχῆτε· σὺ δὲ σπεύδεις καὶ πάντα ποιεῖς, ὥστε πολιτείας ἔρημος ἀπελθεῖν. Τί γὰρ, εἰ καὶ δίκαιος γίνῃ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πίστεως μόνης; Ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων εὐχόμεθα σχεῖν παρρησίαν. Διαπαντὸς τὰ αὐτοῦ νοεῖν, τὰ αὐτοῦ φρονεῖν, τὰ αὐτοῦ μελετᾶν. Σῶφρονα γὰρ λογισμὸν καὶ ἐνάρετον πολιτείαν οὐ μίαν ἡμέραν οὐδὲ δύο καὶ τρεῖς αἰτοῦμεν μόνον, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου καὶ τῆς ζωῆς, καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων, τὸ τὰ αὐτοῦ φρονεῖν. Οἱ γὰρ πολλοὶ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πῶς οὖν τοῦτο ἂν γένοιτο; δεῖ γὰρ μετὰ τῆς **εὐχῆς**⁵⁰ καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν συνεισφέρειν. Ἐὰν ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ καταγινώμεθα ἡμέρας καὶ νυκτός· διὸ καὶ ἐπάγει τοῦτο αἰτῶν· Ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ καταγίνεσθαι. Καὶ ὥσπερ ἄνω τὸ, Διαπαντὸς, εἶπεν, οὕτως ἐνταῦθα, Ἡμέρας καὶ νυκτός. Διὸ καὶ αἰσχύνομαι διὰ τοὺς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόλις ἐν ἐκκλησίᾳ φαινομένου. Τίνα γὰρ σχοίεν ἀπολογία οἱ δι' ἡμέρας καὶ νυκτός οὐχ ἀπλῶς ὁμιλεῖν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ καταγίνεσθαι κελευόμενοι, τουτέστι προσαδολεσχεῖν, καὶ μηδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς ζωῆς τοῦτο ποιοῦντες, τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ μνημονεύειν, τὰ δικαιώματα αὐτοῦ φυλάσσειν;

ζ'. Εἶδες σειρὰν ἀρίστην, καὶ πῶς ἕκαστον αὐτῶν τοῦ πλησίον ἔχεται, πάσης χρυσῆς ἀλύσεως ἀσφαλέστερόν τε καὶ εὐπρεπέστερον συγκείμενον; Αἰτήσας γὰρ νοῦν ἔνθεον, λέγει πῶς ἂν γένοιτο οὗτος. Πῶς δ' ἂν γένοιτο; Ἐκ τοῦ διαπαντὸς αὐτὸν μελετᾶν. Τοῦτο δὲ πῶς ἂν συμβαίῃ; Ἐκ τοῦ τῷ νόμῳ προσέχειν διηνεκῶς. Πῶς δ' ἂν πεισθείησαν ἄνθρωποι τοῦτο, εἰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῖεν·

⁵⁰ Ἀσφαλῶς ἐννοεῖ τὴν Εὐχὴν ποὺ ἀναλύει, καὶ ἀκούει ὁ Λαὸς καὶ οἱ Κατηγούμενοι, ἥτοι τὴν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὴν τῶν Κατηγουμένων ποὺ ἐκφωνεῖ ὁ Διάκονος.

μᾶλλον δὲ ἐκ τοῦ τῷ νόμῳ προσέχειν, καὶ τὸ τὰς ἐντολὰς τηρεῖν γίνεται· ὥσπερ οὖν καὶ ἐκ τοῦ τὰ αὐτοῦ φρονεῖν καὶ ἔνθεον ἔχειν νοῦν, τὸ τὰ αὐτοῦ μελετᾶν. Ἐκαστον γὰρ τῶν εἰρημένων καὶ συγκατασκευάζει τὸ πλησίον, καὶ συγκατασκευάζεται παρ' αὐτοῦ, συνέχον τε αὐτὸ καὶ συνεχόμενον παρ' αὐτοῦ. **Ἔτι ἐκτενέστερον ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλέσωμεν.** Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ μακρῷ λόγῳ καταδαρθάνειν εἴωθεν ἡ ψυχὴ, πάλιν αὐτὴν διανίστησι. Μεγάλα γὰρ βούλεται τινα αἰτῆσαι πάλιν καὶ ὑψηλά· διὸ φησιν· Ἔτι ἐκτενέστερον ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλέσωμεν. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; **Ἴνα ἐξέλῃται αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ καὶ ἀτόπου πράγματος.** Ἐνταῦθα τὸ μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν καὶ τὸ πάσης ἐπιβουλῆς ἀπαλλαγῆναι αἰτούμεν αὐτοῖς σωματικῶν τε ὁμοῦ καὶ πνευματικῶν· διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· **Ἀπὸ παντὸς ἁμαρτήματος διαβολικοῦ, καὶ πάσης περιστάσεως τοῦ Ἀντικειμένου.** τοὺς πειρασμοὺς δηλῶν καὶ τὰς ἁμαρτίας.

Εὐπερίστατον γὰρ ἡ ἁμαρτία, πάντοθεν ἵσταμένη, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν, καὶ οὕτως ἡμᾶς καταβάλλουσα. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἃ δεῖ γενέσθαι παρ' ἡμῶν, ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ καταγίνεσθαι, τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ μνημονεύειν, τὰ δικαιώματα αὐτοῦ φυλάττειν· πείθει λοιπὸν, ὅτι οὐδὲ ταῦτα ἀρκεῖ, ἂν μὴ αὐτὸς παρῇ καὶ βοηθῇ. **Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν·** καὶ μάλιστα ἐπὶ τούτων, οἳ ἔτι πρόκεινται τῷ διαβόλῳ, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν εἰσι τὴν αὐτοῦ. Καὶ ἴστε ταῦτα οἱ μεμνημένοι. Ἀναμνήσθητε γοῦν τῶν ῥημάτων ἐκείνων, δι' ὧν ἀπετάξασθε αὐτοῦ τῇ τυραννίδι, γόνυ κλίναντες, καὶ πρὸς τὸν Βασιλέα αὐτομολήσαντες, καὶ τὰ φρικώδη ἐκεῖνα φθεγξάμενοι ῥήματα, δι' ὧν παιδευόμεθα μηδὲν αὐτῷ καθόλου πείθεσθαι Ἀντικείμενον δὲ αὐτὸν καλεῖ καὶ διάβολον, ἐπειδὴ καὶ Θεὸν πρὸς ἀνθρώπους διαβάλλει, καὶ ἡμᾶς πρὸς Θεὸν, καὶ πάλιν ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους· ποτὲ μὲν γὰρ τὸν Ἰώβ πρὸς τὸν Θεόν, λέγων· Μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰώβ τὸν Κύριον; καὶ πάλιν τὸν Θεὸν πρὸς τὸν Ἰώβ· Πῦρ κατήλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ πρὸς τὸν Ἀδὰμ πάλιν τὸν Θεόν, ὅτε ἔλεγε διανοιχθήσεσθαι αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ πρὸς πολλοὺς τῶν νῦν ἀνθρώπων, λέγων· Οὐ προνοεῖ Θεὸς τῶν ὀρωμένων, ἀλλὰ δαίμοσιν ἀφῆκε τὰ καθ' ὑμᾶς· καὶ πρὸς πολλοὺς δὲ τῶν Ἰουδαίων τὸν Χριστὸν διέβαλε, πλάνον καὶ γόητα καλῶν. **Πῶς δὲ ἐνεργεῖ, ἴσως βούλεται τις ἀκοῦσαι.** Ὅταν μὴ εὖρη νοῦν ἔνθεον, ὅταν μὴ σώφρονα ψυχὴν, ὅταν μὴ μνημονεύῃ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ φυλάσῃ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, τότε αἰχμάλωτον λαβὼν ἅπεισιν. Ὁ γοῦν Ἀδὰμ εἰ ἐμνημόνευε τῆς ἐντολῆς λεγομένης, Ἀπὸ παντὸς ξύλου φαγῇ, εἰ ἐφύλασσε τὸ δικαίωμα τὸ λέγον, Ἡ ἂν ἡμέρα φάγητε, τότε θανάτῳ ἀποθανεῖσθε· οὐκ ἂν ἔπαθεν ἅπερ ἔπαθεν. **Ἴνα καταξιώσῃ αὐτοὺς ἐν καιρῷ εὐθέτω τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.** Τὰ μὲν γὰρ παρόντα αἰτούμεν, τὰ δὲ μέλλοντα· καὶ φιλοσοφοῦμεν ὑπὲρ τοῦ λουτροῦ, καὶ ἐν τῇ αἰτήσῃ παιδεύομεν αὐτοὺς εἰδέναι αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. Ἐντεῦθεν γὰρ ἤδη ὁ λόγος αὐτοὺς συνεθίζει εἰδέναι, ὅτι ἀναγέννησις τὸ πρᾶγμα ἐστὶ, καὶ πάλιν γεννώμεθα, ὥσπερ ἀπὸ τῆς μήτρας, οὕτως ἀπὸ τῶν ὑδάτων· ἵνα μὴ λέγωσι κατὰ τὸν Νικόδημον, Πῶς δύναται τις γεννηθῆναι γέροντων; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι ἄνωθεν; Εἶτα, ἐπειδὴ ἄφεσιν εἶπεν ἁμαρτιῶν, διὰ τῶν ἐξῆς αὐτὴν πιστοῦται λέγων· **Τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας.** Ὁ γὰρ υἱότῃ ἐνδύομενος, δῆλον ὅτι ἀφθαρτος γίνεται. Τί δὲ ἐστίν, Ἐν καιρῷ

εὐθέτω; Ὅταν εὖ διακείμενος ᾦ, ὅταν μετὰ προθυμίας καὶ πίστεως προσήῃ· τοῦ γὰρ πιστοῦ καιρὸς εὐθετος οὗτός ἐστιν. Ἵνα εὐλογήσῃ τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους, πάντα τὸν βίον αὐτῶν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ σωματικὸν τι αἰτεῖν κελεύονται, ὡς ἔτι ἀσθενέστεροι ὄντες. Τοὺς οἴκους αὐτῶν, καὶ τὰς οἰκετίας. Τουτέστιν, ἂν τε θεράποντας ἔχωσιν, ἂν τε συγγενεῖς, ἂν τε ἐτέρους τινὰς προσήκοντας. Ταῦτα γὰρ ἦν τῆς Παλαιᾶς τὰ ἔπαθλα· καὶ οὐδὲν οὕτω δεινὸν ἐδόκει εἶναι, ὡς χρεῖα, ὡς ἀπαιδία, ὡς τὰ πένθη τὰ ἄωρα, ὡς τὸ ἐν λιμῷ εἶναι, ὡς τὸ μὴ ἐξ οὐρίας τὰ πράγματα αὐτοῖς φέρεσθαι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τούτους ἀφήσιν ἐμφιλοχωρεῖν ταῖς αἰτήσεσι ταῖς σωματικωτέραις, κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀναβιβάζων. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ, τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, παλαιῶν μεμνημένος εὐλογιῶν· ὁ μὲν Χριστὸς, ὅταν λέγῃ· Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι γῆν· ὁ δὲ Παῦλος, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, καὶ ἔση μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Τὰ τέκνα αὐτῶν ἵνα αὐξήσας εὐλογήσῃ, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας ἀγαγὼν σοφίσῃ.

η'. Πάλιν ἐνταῦθα καὶ σωματικὸν καὶ πνευματικὸν, ἅτε νηπιωδέστερον διακείμενοις. Εἴτα τὸ ὕστερον καθόλου πνευματικόν· Ἵνα κατευθύνῃ αὐτοῖς πάντα τὰ προκείμενα πρὸς τὸ συμφέρον. Οὐ γὰρ ἀπλῶς τὰ προκείμενα, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον. Πολλάκις γὰρ πρόκειται ἀποδημία, ἀλλ' οὐ συμφέρει· ἕτερόν τι τοιοῦτον, ἀλλ' οὐκ ἔστι λυσιτελοῦν. Ἀπὸ τούτων παιδεύονται ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ὡς συμφερόντως γινομένοις. Καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ἐγείρεσθαι κελεύει λοιπόν. Πρότερον γὰρ αὐτοὺς χαμαὶ ρίψας, ὅτε ἤτησαν ἅπερ ἤτησαν καὶ παρρῆσιās ἐνεπλήσθησαν, ἀνίστησιν αὐτοὺς ὁ λόγος, καὶ κελεύει λοιπόν καὶ αὐτοὺς ἔχεσθαι τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἱκετηρίας. Τὰ μὲν γὰρ ἡμεῖς λέγομεν, τὰ δὲ αὐτοῖς ἐπιτρέπομεν, ἤδη τὰς θύρας αὐτοῖς ἀνοίγοντες τοῦ αἰτεῖν· καθάπερ τοὺς παῖδας πρότερον μὲν αὐτοὶ διδάσκομεν, ἔπειτα δὲ καὶ δι' ἑαυτῶν φθέγγεσθαι κελεύομεν λέγοντες· Τὸν ἄγγελον τῆς εἰρήνης αἰτήσατε, οἱ κατηχούμενοι. Ἔστι γὰρ ἄγγελος κόλασιν ἔχων, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἀποστολὴν δι' ἁγγέλων πονηρῶν. Ἔστιν ὁλοθρευτής. Διὰ τοῦτο τὸν ἄγγελον τῆς εἰρήνης κελεύομεν αἰτεῖν, παιδεύοντες, ὃ πάντων ἐστὶ σύνδεσμος τῶν ἀγαθῶν, εἰρήνη, τοῦτο ζητεῖν, ὥστε πάσης ἀπηλλάχθαι μάχης, παντὸς πολέμου, πάσης στάσεως. Εἰρηνικὰ ὑμῖν πάντα τὰ προκείμενα. Κἂν γὰρ φορτικὸν ᾦ τι, εἰρήνην δὲ ἔχῃ, κοῦφόν ἐστι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὄπλον ἰσχυρὸν τῷ διαβόλῳ, ὡς μάχη καὶ ἔχθρα καὶ πόλεμος. Εἰρηνικὴν τὴν παροῦσαν ἡμέραν, καὶ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν αἰτήσασθε. Εἶδες πῶς πάλιν ὁλόκληρον τὸν βίον ἐν ἀρετῇ κελεύει εἶναι; Χριστιανὰ ὑμῶν τὰ τέλη· τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον. Ὁ γὰρ μὴ καλὸν, οὐδὲ συμφέρον. Ἄλλη γὰρ παρ' ἡμῖν τῶν συμφερόντων ἡ φύσις παρὰ τὴν τῶν πολλῶν ὑπόληψιν. Ἐαυτοὺς τῷ ζῶντι Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ αὐτοῦ παραθέσθαι. Οὕτω γὰρ τῶν ὑπὲρ ἐτέρων αὐτοῖς ἐπιτρέπομεν, ἀλλ' ἀγαπητὸν ὑπὲρ αὐτῶν δύνασθαι δεῖσθαι. Εἶδες εὐχὴν⁵¹ ἀπηρτισμένην, καὶ δογμάτων ἕνεκεν καὶ πολιτείας; Ὅταν γὰρ Εὐαγγέλιον εἴπωμεν, ὅταν ἔνδυμα ἀφθαρσίας, ὅταν

⁵¹ Ἀσφαλῶς ἐννοεῖ τὴν Εὐχὴν ποὺ ἀναλύει, καὶ ἀκούει ὁ Λαὸς καὶ οἱ Κατηχούμενοι, ἥτοι τὴν διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὴν τῶν Κατηχομένων ποὺ ἐκφωνεῖ ὁ Διάκονος.

λουτρὸν παλιγγενεσίας, τὰ δόγματα εἶπομεν πάντα· ὅταν νοῦν ἔνθεον, ὅταν σώφρονα λογισμὸν, ὅταν τὰ ἄλλα ἅπερ εἰρήκαμεν, τὴν πολιτείαν ἡνιξάμεθα. Εἴτα κλίνει τὰς κεφαλὰς κελεύομεν, τεκμήριον τοῦ τὰς εὐχὰς ἀκουσθῆναι ποιούμενοι τὸ τὸν Θεὸν εὐλογεῖν. Οὐ γὰρ δὴ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ εὐλογῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκείνου χειρὸς καὶ γλώττης αὐτῷ προσάγομεν τῷ Βασιλεῖ τὰς κεφαλὰς τῶν παρεστώτων. Καὶ ἐπιβοῶσιν ἅπαντες τὸ, Ἀμήν. Ταῦτα δέ μοι πάντα τίνος ἕνεκεν εἴρηται; Ἵνα διδάξω ὅτι τὸ ἐτέρων δεῖ ζητεῖν, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ πιστοὶ μηδὲν εἶναι πρὸς αὐτοὺς, ὅταν ταῦτα λέγηται. Οὐ γὰρ δὴ τοῖς τοίχοις ὁ διάκονος λέγει· Δεηθῶμεν ὑπὲρ τῶν κατηχομένων. Ἀλλὰ τινες οὕτως εἰσὶν ἀνόητοι καὶ βλαῖκες καὶ διαλελυμένοι, ὥς μὴ μόνον ἐν τῷ καιρῷ τῶν κατηχομένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν πιστῶν⁵² ἐστάναι καὶ διαλέγεσθαι.⁵³ Ἐντεῦθεν πάντα διέστραπτai, ἐντεῦθεν πάντα ἀπόλωλεν, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ μάλιστα δεῖ τὸν Θεὸν καταλλάττειν, ἐν τούτῳ παροξύνοντες ἄπιμεν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἐπισκόπων, ὑπὲρ πρεσβυτέρων, ὑπὲρ βασιλέων, ὑπὲρ τῶν κρατούντων, ὑπὲρ γῆς καὶ θαλάσσης, ὑπὲρ ἀέρων, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης κελεύόμεθα προσιέναι τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ. Ὅταν οὖν οἱ τοσαύτην ὀφείλοντες ἔχειν παρρησίαν, ὥς ὑπὲρ ἁλλοτρίων δεῖσθαι, μηδὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν νήφοντες προσευχώμεθα, τίς ἡμῖν ἡ ἀπολογία; ποία συγγνώμη; Διὸ δὴ παρακαλῶ ταῦτα πάντα ἐννοήσαντας, εἰδέναι καιρὸν εὐχῆς,⁵⁴ καὶ μεταρσίους γίνεσθαι, καὶ ἀπαλλάττεσθαι τῆς γῆς, καὶ αὐτῶν ἄπτεσθαι τῶν ἀψίδων τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα δυνηθῶμεν τὸν Θεὸν ἴλεων ποιῆσαι, καὶ τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν. ὣν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.»

Σχετικά μας ἄρθρα

(διαθέσιμα εἰς τὸ [Ἀναλόγιον](#)⁵⁵, καὶ εἰς τὸ [Academia](#)⁵⁶):

- [ΠΠ1] *Πῶς ἐτέλεσε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν «θείαν Εὐχαριστίαν» εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον, μυστικῶς ἢ εἰς ἐπήκοον;*, [PDF], [PDF], 2/12/2020.
- [ΠΠ2] *Τὰ τρία Ἀμήν (Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν) εἰς τὴν μυστικὴν στιγμὴν τῆς εὐλογήσεως τοῦ Ἁγίου Ἄρτου καὶ τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου*, [PDF], [PDF], 8/11/2020 (27/10/20).
- [ΠΠ3] *Ἐπιτρέπεται ἡ Γονυκλισία τὴς Κυριακές;* [PDF], [PDF], 2004/5.
- [ΠΠ4] *Διάταξις τῆς Θείας Λειτουργίας 1334, Ἁγίου Φιλοθέου*, V.480 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 23/11/2020.
- [ΠΠ5] *Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 (Ἁγία Σοφία), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ*, V.135 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 22/11/2020.

⁵² Δὲν χρησιμοποιεῖ τὸν σύγχρονο ὄρο «Λειτουργία τῶν Πιστῶν», ἀλλὰ λέει «ἐν τῷ καιρῷ τῶν Πιστῶν».

⁵³ Ἐδῶ ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ ἀντὶ τῆς προσεύχονται στὴν Ἐκκλησίαν, ὁμιλοῦν μεταξύ των.

⁵⁴ Ἀσφαλῶς ἐννοεῖ τίς διὰ Προσφωνήσεως Εὐχῆς ποὺ ἐκφωνεῖ ὁ Διάκονος.

⁵⁵ analogion.gr/typikon/liturgic-articles.

⁵⁶ independent.academia.edu/ΠΔΠ/Liturgical.

- [ΠΠ6] *Σύγχρονοι (Ἅγιοι) Γέροντες καὶ οἱ Μυστικὲς Εὐχές*, [PDF], [PDF], 8/2/2022.
- [ΠΠ7] *Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν*, [PDF], [PDF], 3/4/2022.
- [ΠΠ8] *Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχὴν*, [PDF], [PDF], 30/10/2022.
- [ΠΠ9] *Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως (Διακονικά)*, [PDF], [PDF], 5/12/2022.
- [ΠΠ10] *Ἱερατικὸν Συλλεΐτουργον - σύγκρισις διατάξεων, Ἱερατικῶν, καὶ σχόλια*, [PDF], [PDF], 21/12/2022.
- [ΠΠ11] *Ἀνάλυσις τῶν Παλαιοχριστιανικῶν Βασιλικῶν (Ναῶν) τοῦ Δ' αἰῶνος ἐν Ἑλλάδι*, [PDF], 3/2/2024.
- [ΠΠ12] *Τὸ ἀθέατον τῆς Ἁγίας Τράπεζας, στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ Ἀνατολὴ σὲ Δύση, τὴν ὥρα τῆς Ἀναφορᾶς — Τὰς θύρας, τὰς θύρας· Ποιὲς θύρες; Τὸ Ἱερόν Κιβώριον, τὰ Καταπετάσματα-Παραπετάσματα-Βῆλα, τὸ Φράγμα τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, τὸ Φράγμα τοῦ Πρεσβυτερίου (Σολέα), τὸ Σύνθρονον*, [PDF], β' ἔκδ. 23/4/2024 (α' ἔκδ. 5/2/2024). Στὴν ἐργασία αὕτὴ ἀναλύουμε ἐκτενῶς καὶ πολλὰ ἐπιμέρους σχετικὰ θέματα, π.χ.:
- Κεφ. 5^{ον}, *Ὁ διαχωρισμὸς τῶν Φύλων στὸν Ναόν*.
 - Κεφ. 18^{ον}, *Τὸ κλείσιμο τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ Ἱεροῦ (τὰ Βημόθυρα καὶ τὸ Καταπέτασμα) στὴν Θεία Λειτουργία στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος*.
 - Κεφ. 19^{ον}, *Τὸ κλείσιμο τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ Ἱεροῦ (τὰ Βημόθυρα καὶ τὸ Καταπέτασμα) στὰ Ἱερατικά τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας — Σύγκριση, σχόλια*.
 - Κεφ. 77^{ον}, 95^{ον}, *Τὸ Καταπέτασμα στὸν Ἅγιο Συμεὼν Ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης (+1429)*.
 - κλπ.
- [ΠΠ13] *Ἡ ἐξέλιξη τοῦ Καταπετάσματος (Τέμπλου, Εἰκονοστασίου, Φράγματος τοῦ Βήματος) [Βίντεο]*, 30/4/2024.
- [ΠΠ14] *Ὅτι τὸ χαμηλὸ Τέμπλο κυρίως, καὶ ἡ ἀνοιχτὴ Ὡραία Πύλη, ἐμποδίζουν τὸν πιστὸν Λαὸν νὰ προσευχηθεῖ, καὶ πόσο κακὸ κάνει στοὺς Ἱερεῖς*, [PDF], α' ἔκδοσις (v.1.1), 31-30/5/2024.

Σχετικὰ Περιληπτικὰ μας ἄρθρα

(διαθέσιμα εἰς τὸ *Ἀναλόγιον*⁵⁵):

1. *Σταματεῖστε τοὺς Πειραματισμοὺς στὴν Θεία Λατρεία, στὴν Θεία Λειτουργία, στό Τυπικόν*, α' ἔκδοσις, 29/5/2024.
2. *Ἀπάντησις στὸν π. Δανιὴλ Γ. Αεράκη, γιὰ τὸ «Οὔτε μυστικά, οὔτε ψιθυριστά, οὔτε... ἀνύπαρκτα»*, α' ἔκδοσις, 11/6/2024.

Ευχές τῶν Κατηχομένων (Ευχὴ διὰ Προσφωνήσεως, Συναπτὴ)· Πόσοι προσεύχονται παράλληλα καὶ ταυτόχρονα; Αναφορὴς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ περὶ Προσευχῆς στὴν Λειτουργία

Τέλος, καὶ τῷ Θεῷ

Δόξα πάντων ἕνεκεν